

DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ VE TARIM ÖZEL MÜZAKERE KOMİTESİ

GİRİŞ

Bugünlerde etkinliğini ve küresel bakımdan izlenir olma özelliğini önemli ölçüde yitirmiş olan Dünya Ticaret Örgütü'nde (DTÖ) Türkiye'yi ilgilendiren bir gelişme yaşanmıştır. DTÖ nezdinde Daimi Temsilcimiz **Büyükelçi Alpaslan ACARSOY "Tarım Özel Müzakere Komitesi" Başkanlığına** seçilmiştir. Komite gerçekten DTÖ müzakere grupları arasında kritik bir öneme sahiptir. 2001 yılında Doha'da yapılan DTÖ Bakanlar Toplantısında ilan edilen ve 15 yıllık bir süreç sonunda 2016 yılından itibaren beklemeye alınan Doha Kalkınma Turu müzakerelerinin en hararetli ve en gergin görüşme alanı tarım konusu olmuştur.

Özellikle Gelişme Yolundaki Ülkeler (GYÜ) nüfusunun çok büyük bir kesimi tarımsal faaliyetler ile geçimlerini sağlamaktadırlar. Tarım müzakereleri, gıdaya erişim konusu gibi yaşamsal hususları içerdiği için en çetrefilli müzakere alanını oluşturmıştır.

DOHA Turunun başarıya ulaştırılamaması nedenleri arasında ilk sırada tarım müzakerelerinin geldiği ifade edilebilir. Özellikle tarım konusunda pazara ulaşımın daha da serbestleştirilmesi yaklaşımları karşında GYÜ'lerin ileri sürdüğü korunma önlemlerini içeren paketler, başta tarım ihracatçısı ülkeler olmak üzere Gelişmiş Ülkeler tarafından ciddi bir dirençle karşılanmıştır. Kısacası 15 yıllık bir süreç sonunda en yoğun müzakerelerin yer aldığı Doha Kalkınma Turu Tarım Özel Müzakere Komitesinde uzlaşmaya varılamaması Tur'un rafa kalkmasının başlıca amillerinden birisi olarak kabul edilmişti.

¹ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1257/Bozkurt+Aran>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

Tarım Özel Müzakere Komitesi DTÖ bakımından en önemli müzakere alanlarından birini oluşturmaktadır. Kurallı küresel ticaretin serbestleştirilmesi müzakerelerinin yürütüldüğü Komite, mal ve hizmet ticareti müzakereleri ile birlikte DTÖ'nün en önemli üç halkasından birini oluşturmaktadır. Tarım müzakere komitesine Daimi Temsilcimizin seçilmesi dikkate değer bir gelişmedir.

Kuruluşundan bu yana DTÖ'de komite başkanlıkları üstlenen Daimi Temsilcilerimiz ve görevlerinin yer aldığı liste ek:1'de yer almaktadır.

Komite Başkanının Mesajı

Büyükelçi ACARSOY'un görevi devir almasından sonra DTÖ sitesinde bir video mesajı yayınlanmıştır. Bu video mesajına aşağıdaki linkten ulaşılabilir². Acarsoy mesajında, 37 üye ülke ve grup temsilcileri ile yaptığı istişareler sonucunda Ukrayna savaşının ve COVID-19 salgının devam etmekte olan olumsuz mirasının **bir sonucu olarak tarım ürünlerinde “gıda arzı güvenliği” konusunun öne çıktığını** belirtmiştir. ACARSOY üye ülkelerin “gıda arzı güvenliği” konusunun nasıl geliştirileceği konusuna odaklandıklarını söylemiştir. Özellikle “En Az Gelişmiş Ülkelerin” sorunlarının acil olarak ele alınması sonucuna vardığını kaydetmiştir. Ayrıca bazı üyelerin iç tarımsal destekler, pazara giriş ve “özel korunma önlemleri” ile kamunun tuttuğu gıda stoku konularının da öncelikli olarak görüşülmesi talebinde bulunduklarını belirtmiştir. Bazı üyelerin müzakerelerde “tarımsal ticaretin çevresel sürdürülebilirliği” ele alınmasını önerdiğini de ifade etmiştir.

ACARSOY görüşmelerin üye **ülke temsilcilerinin yönlendirmesi ile** (member-driven)³ sürdürüleceği, müzakerelerin adil, şeffaf ve kapsayıcı olacağını söylemiştir.

Tarım Müzakerelerinde Dönüşüm

Müzakere Komitesi Başkanı ACARSOY'un verdiği demeç tarım müzakereleri ile ilgili **iki farklı gelişmeyi** ortaya çıkarmaktadır. **İlk önce** DTÖ Tarım Özel Müzakere Komitesinde ele alınan konuların farklılaşması ve önceliklerin değişmesi konusunu irdelleyelim. Müzakerelerde **tarım ürünlerinin pazar girişi değil “gıda arz güvenliği” konusunun öncelik** kazandığı anlaşılmaktadır. Kısaca bunun üzerinde durmakta yarar bulunmaktadır.

Doha Kalkınma Turunun askıya alınmasında bu yana geçen sürede DTÖ'nün önceliklerinde bir dönüşüm görülmeye başlamıştır. DTÖ'de küresel ticaretin serbestleştirilmesi arayışlarının yerini, günümüzde gıda güvenliği, çevre, sağlık, dijital teknolojiler, enerji politikaları ve ulusal güvenlik konuları almıştır.

Müzakerelerde tarım ticaretinde daha ileri adımların atılması sadece tarım ihracatçısı ülkeler için değil, **geniş çapta yoksul nüfus barındıran GYÜ'lerin kaygılarının** giderilmesi bakımından da önem kazanmaya başlamıştır. Gıda tedarik zincirlerindeki kırılganlıklar ve yanı sıra özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında görülen gıda arzı sorununun yarattığı tehditlerin tarıma ilişkin müzakerelerde ön plana çıktığı görülmektedir. Çok sayıda ülke bu kırılgan yapıdan hareketle ileride karşılaşılabilecekleri açlık sorunlarına bir önlem olarak tarım

² https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/agng_27feb23_e.htm

³ DTÖ büyük oranda üyelerin talepleri doğrultusunda hareket ettiği için DTÖ sekreteryasının etkinliğinin ölçüsü üyelerin arzuları ile sınırlıdır. DTÖ'yü diğer uluslararası örgütlerden ayıran fark DTÖ üyelerin güdümünde (member-driven) bir kuruluş olmasıdır.

ürünlerinin ihracatına kısıtlama getirmekte, kamu stoklarını artırarak müdahalelerde bulunmaktadırlar.⁴

Demecin ortaya çıkarttığı **diğer bir husus ise DTÖ'nün işleyiş düzenine** ve örgütün ana işlevi olan sürekli müzakere ortamı sağlamasına ilişkindir. Başkan, üye ülkeler ve gruplarla yaptığı temaslara sonucunda **üyelerin öncelikleri doğrultusunda müzakerelerde yer alacak konuları belirlediğini** ifade etmektedir.

Müzakerelerde genel olarak gümrük vergisi ve dış ticaret kurallarının belirlenmesi gibi doğrudan ulusal egemenliği ilgilendiren konular ele alınmaktadır. Bu nedenle müzakere konularının saptanması ve bunların ele alınış yöntemlerinin belirlenmesi **doğrudan üye ülkeler tarafından şekillenmektedir**. Örgütün işleyişinden, müzakere edilecek konulara kadar her konuda üye 164 ülkenin temsilcileri yetkiye sahiptir. DTÖ'nün yönelimleri de üye ülkeler kararları ile oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile örgüt sekreteryası, üye ülkelerin temsilcilerine yardımcı olmak ve müzakere ortamında gerektiğinde bilgileri muhafaza etmekle sorumludur. Bu nedenle DTÖ'nün başlangıcından bu yana pazara giriş (sanayi, tarım ve hizmetler) konular ile rekabetin düzenlenmesi gibi ana konuları içeren müzakerelerin yapıldığı komitelere "özel oturumlar" (**special session**) diye adlandırılmaktadır.

Bu noktada tarım müzakereleri konusunda **Türkiye'nin genel yaklaşımından da** bahsetmekte yarar olacaktır. Tarım ticaretinin serbestleşmesi sonucu ithalatın artması karşısında yerli üreticileri korumak amacıyla Türkiye'nin de dâhil olduğu "G-33" olarak bilinen grup müzakerelerde "özel korunma mekanizması" konusunu ön plana çıkarmıştı. Bu bağlamda ithalat artışı karşısında tarımda tarifelerin geçici olarak yükseltilmesi olanağını sağlayan "özel korunma mekanizması" için ısrarcı olmuşlardı. Adil ticareti bozan tarımsal destekler konusunu da ayrıca ön plan çıkarmıştı. Tarife indirimlerinde ise daha az yükümlülük üstlenmek talepleri öne sürülmüştü. Bu konular Doha Turu müzakerelerinde tıkalı alanların başında gelmekteydi.

SON SÖZ

Tarım alanındaki tüm bu kapsamlı tartışmalar sonucunda Büyükelçi ACARSOY'un ilk verdiği demeçte, **13'ncü Bakanlar Konferansı öncesinde yaptığı temaslara sonucunda Komite'de öne çıkan ana müzakere konusunu "gıda arz güvenliği"** olarak ilan etmesi önemli bir gelişmedir. Bu ifade ile Başkan, küresel ticaretin ana gündemin pazara girişin kurallara bağlanarak genişletilmesi yerine belki de DTÖ'nün önceliklerini arasında yer almayan ancak özellikle GYÜ'ler için önemli olan "gıda arz güvenliği" konusuna odaklanılacağını belirterek bir dönüşümü de teyit etmiş olmaktadır.

⁴ https://www.tepav.org.tr/upload/mce/2022/notlar/dto_12_bakanlar_konferansinin_ardindan.pdf

EK:1

DTÖ KURULLARINDA GÖREV ÜSTLENEN TEMSİLCİLERİMİZ		
Bütçe, Finans Yönetim Komitesi Başkanı	Müsteşar Hakkı AKİL	2000
Ticaret ve Yatırım İlişkileri Çalışma Grubu Başkanı	Büyükelçi Oğuz DEMİRALP	2001
Ticaret ve Çevre Komitesi Başkanı	Büyükelçi Oğuz DEMİRALP	2002
Ticaret ve Çevre Komitesi Başkanı	Büyükelçi Bozkurt ARAN	2009
Ticaret Politikaları Gözden Geçirme Organı Başkanı	Büyükelçi Bozkurt ARAN	2010
Pazara Giriş Komitesi Başkanı	Baş Müşavir Atila BASTIRMACI	2011
Çevre Müzakere Komitesi Başkanı	Büyükelçi Selim KUNERALP	2012
GATS Kuralları Çalışma Grubu Başkanı	Daimi Temsilci Yardımcısı Kerem ALP	2012
Korunma Önlemleri Komitesi Başkanı	Baş Müşavir Mustafa TUZCU	2020
Tarım Müzakere Komitesi Başkanı	Büyükelçi Alpaslan ACARSOY	2023
Pamuk Alt Komitesi Başkanı	Büyükelçi Alpaslan ACARSOY	2023